

Радојица Зиројевић
Јагодина

УДК: 06.06/.07:329.14(497.11)''1975/2007''

СВЕТОЗАРЕВИ СУСРЕТИ (КРАТКА ИСТОРИЈА ЊИХОВОГ ПОСТОЈАЊА)

Апстракт: Од средине 70-тих година до краја 80-тих година 20. века у Светозареву (данас Јагодина), сваке године су били организовани „Светозареви сусрети“, богата манифестација која је оставила значајног трага у културном животу тадашњег Светозарева. Овај рад представља основни пресек историјата ове значајне манифестације.

Овај рад има скроман циљ, да остави бар неке писане трагове о једној манифестацији која је средином 70-тих и до краја 80-тих година прошлог века имала значајну културну мисију у тадашњем Светозареву. За ово постоје два разлога. Први је у томе што је, на основу неких сазнања, нестао највећи део архивског материјала „Светозаревих сусрета“, како се звала та манифестација, а други, што се у септембру 2007. године, покушала њихова делимична обнова, у скромним условима и са најважнијим сегментом некадашњег садржаја, тј. са научним скупом. Уколико би време више прелазило, реално би се више брисала или потпуно нестајала документација о првом четрнаестогодишњем периоду постојања „Светозаревих сусрета“. И радови који следе настали су искључиво на основу случајно сачуваних докумената. Зато не претендујемо на било какве коначне оцене или податке. Напротив, било би веома корисно уколико би неко могао да понуди нову грађу, што би послужило за комплексину и тачнију слику о „Сусретима“.

Појава Светозара Марковића у друштвено-политичком животу Србије у другој половини 19. века одиста је оригинална и јединствена. Ниједна озбиљна научна студија не оспорава велики утицај његовог учења на друштвене токове и ангажовање каснијих генерација у мешању постојећих друштвених и политичких токова, не само у Србији, него далеко шире и не само у тадашњем периоду, него и у савремености. Наравно да су бурни догађаји и честе политичке промене директно утицали и на оцене и значају Светозаревог дела, али је целокупни народни живот у основи потврђивао његове програмске циљеве и теоријску аргументацију. Његови следбеници најчешће су оплемењивали његове тежње у остваривању друштвеног напретка, равноправности и ослобађању човека. Међутим, понекад су их упрошћавали, догматизовали, потирући на

тај начин многе резултате који су предходне генерације биле већ оствариле. Зато су социјална једнакост и моралност, као врховни односи који ма је Светозар тежио и даље само визија будућности.

ПРЕДИСТОРИЈА ИЛИ О ДАЉОЈ ПРОШЛОСТИ

Прво организовано одавање поште Светозару Марковићу уприличили су његови другови и родбина приликом преноса његових земних остатака из Трста и сахране на јагодинском гробљу, у марту 1876. године. Новине су, међутим, тек 20 година касније, опширније писале о обележавању двадесетогодишњице његове смрти, што су учинили представници Главног одбора Српског занатлијског радничког савеза, организацијом помена и штампањем литографије са Светозаревим ликом. Истовремено су и месни одбори у Нишу и Крагујевцу организовали пригодне програме и „Светозареве вечери“, о чему је извештавао „Занатлијски гласник“, као званично гласило Занатлијског савеза.

Овим активностима придружили су се радници Јагодине тек 1902. године, поводом двадесетогодишњице Светозареве смрти. После полагања венаца и опела, о Светозаревом животу и раду говорили су председник Друштва јагодинских радника Јован Недељковић и изасланици Главног одбора Српског занатлијског радничког савеза, Димитрије Туцовић и Триша Кашлерић. Наредних година, поред полагања венаца, организован је и културно-забавни програм који се, не само у Јагодини, него и у другим местима, називао „Светозареве вечери“. „Светозареве вечери“ у Јагодини имале су двојак задатак: да подсећају на дело и мисао родоначелника социјалистичке мисли и да шире идеје о организовању покрету и борби за социјалну правду, и дру-

го, да преко добровољних прилога обезбеде средства за подизање спомен-дома, кога су хтели да назову Светозаревим именом. Али ова замишљао није могла да буде остварена, јер су прикупљена средства у току Првог светског рата, пропала. Иста идеја била је актуелна шездесетак година касније. Израђен је идејни пројект и одређено место за изградњу у близини мале сале Културног центра, која се радно назвала „Дом самоуправљача“. Било је предвиђено да се у њој организују културно-уметнички програми и све активности фестивала „Дани комедије“ и „Светозаревих сусрета“. Међутим, после одбијања грађана да продуже месни самодопринос, а затим и захваљујући измењеним политичким приликама, догодило се да се поново одложи план о подизању спомен-дома, као што се одустало и од преуређења куће у којој је (у Јагодини) живео Светозар Марковић у спомен – музеј. Нико више не спомиње ни једну ни другу намеру, па изгледа да је све пало у заборав. А пре више од 80 година, радници тадашње невелике вароши Јагодине снажно су манифестовали жељу да се подизањем таквог објекта трајно изрази захвалност своје некадашњем идејном предводнику. Неће, ваљда, бити потребно још толико времена да овај завет остваре неки будући становници Јагодине.

Збор народног фронта слободе, који је организован 3. маја 1936. године у Јагодини, најснажније је изразио сећање и на Светозара Марковића. Велика поворка грађана протествовала је против тадашњег режима, а затим пред споменицима Светозара Марковића и Видосава Трпчаннина одала признање њиховој борби, за „развој социјалистичког и радничког покрета“.

С првим данима „владавине Комунистичке партије и изградње социјализма у Србији“ почело је јавно, масовно одавање почаста Светозару Марковићу. Већ у септембру 1946. године, Влада Народне Републике Србије доноси Одлуку о промени назива града Јагодине у Светозарево „у знак сећања на Светозара Марковића, првоборца за народна права „који је допринео буђењу народне свести и ширењу напредних идеја, који је грађанин Јагодине, живео у Јагодини и сахрањен на Јагодинском гробљу.“² Само два дана касније, 22. септембра, Народни одбор општине Јагодина прогласио је ново име града. Истога дана откривен је споменик Светозару Марковићу, што је у име Владе Србије учинио министар Петар Стамболић. Овај споменик, у облику стуба и с буктињом на врху, доминирао

је над градом и био његов симбол скоро до краја века, када је Скупштина општине, супротно непосредном изјашњавању грађана, одлучила да се Светозареву врати старо име, Јагодина.

Поводом 120-тогодишњице рођења, Светозару Марковићу подигнут је још један споменик, овога пута у центру града. Откривајући споменик у присуству 20.000 грађана, тадашњи секретар Централног комитета Савеза комуниста Србије, Милојко Друловић, изговорио је и следеће речи, које ће се убудуће у разним приликама цитирати или препричавати: „Налазећи се у ватри оштре политичке борбе, пре више од једног века, борац и револуционар Светозар Марковић, истицао је да од савремености до будућности може да буде врло далеко. Поучне су и данас те Светозареве речи. Остварени резултати борбе често леже и читав век далеко од учесника, од борбе Револуцију нико није видео на почетку. И ово наше време је борба. А будућност о којој данас сањамо је негде испред нас... Идеје његове носиле су деценијама читаве потоље генерације чији домаћај траје и до данас... Сам против свију, како је он говорио, сам против династичког терора, бирократије, трговачке буржоазије, буржоаске интелигенције, против свега што је власт, новац и сила,³ ставио је задатак и данашњим истраживачима и аналитичарима да реално вреднују Светозарев утицај на касније друштвена и политичка збивања, како би се коначно са његовог учења могле да скину разноврсне идеолошке наслаге попут, „буржоаског демократизма“, „еволуционистичког механизма“, „социјал-утопизма“, па све до „национализма“. У сваком случају говор Милојка Друловића био је охрабрење за многе истраживаче да објективније и потпуније вреднују целокупни до тада познати опус и јавну делатност Светозара Марковића.

НЕПОСРЕДНИ ПОВОДИ ОСНИВАЊА

Кључни моменат за оснивање „Светозаревих сусрета“ није био ниједан напред изнети догађај, него нешто што наизглед није имао никакву везу, чак ни са градом Светозаревом. Из сачуваних оригиналних докумената види се да заправо др Обрен Благојевић, редовни професор Економског факултета у Нишу, био идејни зачетник свеобухватног истраживања о економској мисли Светозара Марковића истичући да до данас (тј. до почетка 1973. године, Р. 3.) није извршено целовито проучавање економско-теоријских и друштвено-економских погледа Светозара Марковића и његов значај за развитак дру-

¹ Из материјала Завичајног музеја Јагодина о историји радничког покрета у Јагодини

² "Службени гласник" НР Србије 23.09.1946.

³ "Службени гласник НР Србије 23.09.1966.

штвено-економске мисли код нас.⁴ Идејни пројект професора Благојевића подржао је нама непознати аутор из Београда који је написао исцрпну рецензију под насловом „Неке идеје и предлогу за изразу пројекта истраживања о животу и стваралаштву Светозара Марковића“. Рецензија није датирана, али је написана пре маја месеца 1973. године. На крају је предложено да трошкове издавања књиге по 50% финансирају Институт Економског факултета из Ниша и Скупштина општине Светозарево.

Истим поводом Институт је упутио званично писмо (16. маја 1973. године) о плановима за изучавање економских идеја Светозара Марковића уз истовремене предлоге о „изучавању његових визија самоуправе“. И Даље: „С обзиром на став Економског факултета (у Нишу, Р. З.) о повезивању са срединама за које припрема кадрове (подвукао Р. З.) намера је да се овај симпозијум организује у Светозареву...“. Из ове реченице постаје јасније да су представници Економског факултета из Ниша и челници Скупштине општине Светозарево већ раније имали службене разговоре о разним облицима сарадње, међу којима је било и организовање научног скупа и финансирање књиге о економским погледима Светозара Марковића. Завршни разговор био је 28. маја у Нишу. На њему је закључено да се научни скупови одржавају на рођендан, а не на дан смрти Светозара Марковића, да се са свим договорима упозна Српска академија наука и да се формира „стални организациони одбор“ који би дао назив не само првом, него и следећим симпозијумима.

Но, у наредном периоду, дугом годину дана, настаје изванредан прекид у сарадњи. У том интервалу, заменик председника СО Светозарево, инж. Верољуб Танасковић, посећује Институт за политичке студије Факултета политичких наука у Београду на коме разговара о истим питањима о којима је већ био постигнут договор у Нишу. Сада се актуелизује и обележавање 100-годишњице од смрти Светозара Марковића. Очигледно је да је господин Танасковић настојао да се део републичког програма реализује у Светозареву и да је (исправио) оценио да би подршка Факултета политичких наука у том смислу била драгоцене. И овде се постиже сагласност о одржавању научног скупа у Светозареву, који би био и један од најважнијих облика обележавања стогодишњице Светозареве смрти. Међутим, када се појавио Предлог мера за обележавање 100-годишњице у њему је било 10 разрађених тачака, али ниједна није планирана да се реализује у Светозареву. Уместо тога, формиран је

19.09.1974. године, Општински одбор од 52 члана, и овај је на истој седници Извршног одбора од 14 чланова, изабрао председника, Селимир Марковић, тадашњи председник ОК Социјалистичког савеза радног народа и секретар Радојица Зиројевић, стручни сарадник у Општинској конференцији СС РН Светозарево.

По самом саставу Општинског одбора и Секретаријата, који су чинили и представници друштвено политичких организација Србије и делегати три универзитета, могла се уочити амбиција да се у Светозареву реализује неколико програма поводом 100-годишњице смрти Светозара Марковића. Коначно, то се догодило 27. фебруара 1975. године. Наводимо неколико најзначајнијих тачака на основу којих се може закључити да је Светозарево постало место у коме ће се реализовати најпрестижнији садржаји: реферат о животу и делу Светозара Марковића (који треба да поднесе Петар Стамболић), рецитал текстова из Светозаревих дела, научни скуп Светозар Марковић и економска наука, изложбе; Живот и дело Светозара Марковића (Архив Србије) и Светозар Марковић и његово доба (Музеј Србије), па учешће у финансирању реприкта издања „Јавности“ и „Гласа јавности“, штампање књиге реферата са научног скупа, вечери револуционарне поезије, изложбе ликовних уметника који раде у градовима у којима је некада живео Светозар Марковић

Пошто је дала сагласност на овај концепт, Републичка конференција ССРН Србије (која је организовала и усаглашавала извршавање свих садржаја) је уврстила у свој програм и одржавање научног скупа у Светозареву. На основу тога је надлежни орган (Организациони одбор и сл.) у општини Светозарево званично обавештава да се у оквиру обележавања 100-годишњице од смрти Светозара Марковића и „поводом тридесетогодишњице п р о м е н е и м е н а града (Р. З.) Јагодине у Светозарево, организују први „Светозареви сусрети“.

ОСНИВАЊЕ „СВЕТОЗАРЕВИХ СУСРЕТА“

Намерно смо се нешто дуже задржали на различитим активностима и пословима који су претходили оснивању „Светозаревих сусрета“. Наиме, тешко се остварују нове идеје (не улазимо у њихову вредност), а људи који су њихови носиоци и не спомињу. У конкретном случају професор Благојевић био је иницијатор за све обухватније проучавање економске мисли Светозара Марковића, али није ни размишљао о научним скуповима у Светозареву. У овом смислу, пресудну улогу имао је инж. Верољуб Танаско-

⁴ Из Идејног пројекта професора Благојевића

вић, тадашњи заменик председника СО Светозарево. Није одустао ни онда када је у првом предлогу РК ССРН Србије Светозарево било изостављено као потенцијални носилац било кога програма (Крагујевац и Зајечар, као места у којима је радио, односно, где се родио, били су одређени за реализаторе дела програма) у оквиру обележавања 100-годишњице Светозареве смрти. Захваљујући истрајности господина Танасковића, десио се обрт. Светозарево је добило централно место у програму, а касније и званичне похвале и повољне политичке оцене о успешно обављеном задатку. А онда се морало даље.

На седници друштвено-политичких организација и Скупштине општине, инж. Танасковић поднео је извештај о оствареним програмима, али је нарочиту пажњу посветио истраживањима професора Благојевића. На крају је предложио да се „на нивоу друштвено-политичке заједнице Светозарево“ размотри могућност за организовање „сталних научних скупова у Светозареву који би били посвећени различитим деловима Светозаревог учења“ На њима би се „нарочито узучавали проблеми самоуправе (и самоуправљања у Светозаревим радовима и вршило поређење са савременим друштвеним односима и достигнућима“. Убрзо су следиле и седнице Скупштине општине (17.02.1976.) и Самоуправне интересне заједнице културе (26.03.1976.) на којима је, у истоветном тексту, донета одлука о оснивању „Светозаревих сусрета“, као „трајне научне и културно-уметничке манифестације, посвећене имену и делу првог социјалисте у Србији и на Балкану, Светозару Марковићу“.

Одмах по оснивању, усвојени су нормативни акти: Правила „Сусрета“, Правилник о учешћу на научним скуповима и Правилник о раду и одлучивању у комисијама.

Занимљиво је да су Правилима о раду јасно одређени: делатност, начин избора и опозива чланова Савета и других органа, чак и финансијска питања и на тај начин постављена доста сигурна грана субјективном тумачењу појединачних права и обавеза. Примера ради, у члану б. таксативно се набрајају активности: организовање научних скупова, дискусионих састанака, трибина, културно-уметничких приредби, расписивање конкурса за избор најбољих радова о Светозару Марковићу, публикување радова и објављивање књига (искључиво из домена њиховог рада).

Савет је био најзначајнији орган рада и одлучивања. Чинило га је 35 делегата које је именovala Скупштина општине Светозарево „ло претходно прибављеном мишљењу Републичке и Општинске конференције Социјалистичког са-

веза радног народа“. Први председник Савета био је Селимир Марковић, који је у то време руководио Општинском конференцијом ССРН. Следиле су одредбе о надлежностима Извршног одбора, организационог одбора научног скупа (на чијем је челу увек био академик или редовни професор некога факултета) и комисија. Непосредни извршилац свих послова био је секретар, чије је дискреционо право било занемарљиво. Сва финансијска средства обезбеђивала су Скупштина општине и Самоуправна интересна заједница културе из Светозарева. У реализовању неких програма понекад је помагала и СИЗ културе Републике Србије. Сви приходи и расходи посебно су исказивани, тако да није могло било шта да се прикрива или ненаменски троши.

РЕАЛИЗАЦИЈА ПРОГРАМА

Превасходни циљ оснивања „Светозаревих сусрета“ био је организовање научних скупова и публикување зборника радова и других научних расправа које су се одржавале у оквиру планираних активности. Но, из детаљнијег прегледа, који следе, јасно се уочава да су они имали и шире, у првом реду културно-уметничке домете.

1975.

- Изложба „Документи о животу и раду Светозара Марковића“,
- Позоришна представа „Светозар“ (Театар „Јоаким Вујић“),
- Полагање венаца на споменик Светозара Марковића,

- Научни скуп „Светозар Марковић и економска наука“

–(поздравна реч: Др Тихомир Влашкалић, председник ЦК СК Србије)

- Свечана додела ученичких награда из Фонда „Светозар Марковић“,
- Рецитал: „Сушење Светозару Марковићу и његовим политичким следбеницима“,
- Посета Индустрији каблова и Галерији самоуких ликовних уметника,
- Пријем учесника научног скупа код председника општине.

1976.

- Сусрети песника и ликовних стваралаца из градова у којима је живео Светозар Марковић,
- Изложба „Збор Народног фронта слободе“,
- Концерт Београдске филхармоније,
- Полагање венаца на гроб Светозара Марковића,

- Научни скуп „Самоуправа у делима Светозара Марковића и савремена југословенска пракса“,
- (поздравна реч: Душан Петровић – Шане, председник Савезне конференције
- Социјалистичког савеза радног народа Југославије),
- Ораторијум: „Песма“ (Београдско драмско позориште),

1977.

- Трибина: „Друштвено-економски положај пољопривреде, услови стицања и расподеле дохотка,
- Изложба: „Портрети у самоуком сликарству Србије“,
- Изложба „Тито у Средњем Поморављу“,
- Ораторијум „Јама“ (Хор, Балет и Оркестар Српског народног позоришта из Новог Сада),
- Полагање венаца на гроб Светозара Марковића,
- Научни скуп „Положај и улога сељаштва у друштвено-економском развоју наше земље од Светозара Марковића до данас“.
- (поздравна реч: Др Слободан Глигоријевић, члан Савезног извршног већа Скупштине СФРЈ),
- Заједнички излет (учесника) у Каленић,

Руковет револуционарне поезије: „Црвени људски глас“ (Аматерско позориште Светозарево),

Посета Галерији самоуких ликовних уметника.

1978.

- Трибина: „Прва искуства реформе усмереног образовања“,
- Позоришна представа: „Армагедон или друга смрт“ (глумци више позоришта из Београда),
- Полагање венаца на гроб Светозара Марковића.
- Научни скуп: „Педагошке идеје Светозара Марковића и васпитно-образовни систем у Југославији“,
- (поздравна реч: Родољуб Чолаковић, члан Савета Федерације),
- Посета Манастиру Манасија,
- Рецитал „Тито – застава нашег времена“ (Београдски камерни оркестар, солисти и глумци),
- Посета Галерији самоуких ликовних уметника.

1979.

- Изложба: „Раднички покрет на подручју општине Светозарево од 1915. до 1941. године“,
- Позоришна представа „Огњиште“ (Народно позориште Зајечар),
- Полагање венаца на гроб Светозара Марковића,
- Научни скуп „Светозар Марковић о радништву

и друштвено-историјска улога радничке класе“

–(поздравна реч: Бранко Микулић, председавајући Председништва ЦКСКЈ).

1980.

- Конкурс за средњошколску омладину о животу и раду Светозара Марковића,

Промоција књиге „Револуција и револуционари на делу“, аутор академик, професор др Душан Недељковић (уводна реч: академик др Јован Ђорђевић),

- Промоција зборника радова „Светозар Марковић о радништву и друштвено-историјска улога радничке класе (уводна реч: професор др Андрија Б. Стојковић),
- Премијера филма „Светозар“,
- Оперска представа „Травијата“ (Београдска опера).

1981.

- Трибина „Информисање у општини Светозарево“,
- Рецитал „Кад би свака земља имала Тита“,
- Научни скуп „Јавност у учењу Светозара Марковића и данас“
- (поздравна реч: Лазар Мојсов, председник Председништва ЦК СКЈ),
- Оперска представа „Севиљски берберин“ (Београдска опера),

1982.

- Проглашење резултата наградног конкурса о Светозару Марковићу ученика средњих школа,
- Трибина: Стручно научни скуп Секције за социологију рада Социолошког друштва Србије,
- Изложба „Јагодина у плакату и прогласу од 1845. до 1945. године“,

1983.

- Промоција студије „Самоуправа у грађанској и социјалистичкој мисли Србије“, аутор професор др Мирослав Ђорђевић,
- Полагање венаца на гроб Светозара Марковића,
- Научни скуп „Морал у учењу Светозара Марковића и данас“
- (поздравна реч: Митја Рибичич, члан Председништва ЦК СКЈ).

1984.

У овој години одржан је последњи у континуитету организовани научни ску у Светозарево. Имао је наслов „Светозар Марковић о еман-

ципацији жена“. По сећању наводимо да је на њему учествовало и неколико феминисткиња које су ватрено браниле своје ставове и понекад изазивале оштре реакције неких учесника. Пошто нисмо успели да уђемо у траг било какве документације о „Светозаревим сусретима“ из те године, не можемо ништа да наведемо о њиховом садржају. Такође нам је непознато да ли су сачувани реферати, који би се могли штампати, без обзира што је прошло више од 10 година од њиховог презентовања на научном скупу.

1991.

После прекида који је трајао 7 година, када су се сви уверили да у догледној будућности неће бити настављени „Светозареви сусрети“, 23. септембра 1991. године, одржан је у Београду научни скуп, који је по замисли организатора требало да буде наставак некадашњих „Светозаревих сусрета“, настојећи симболично да омогуће њихову обнову и одржавање „у месту порекла“. Уводничар на научном скупу „Светозар Марковић данас“, између осталог је рекао: „Услед наших свима познатих (не) прилика, није објављен ни зборник радова са претходних „Светозаревих сусрета“, који је требао да буде промовисан прошле године, нит је заказана тематска расправа за ову годину, која је требало јуче да се одржи у Светозареву. Сазнавши да су „Светозареви сусрети“ у застоју... одлучили смо да се, ради континуитета проучавања и тумачења дела Светозара Марковића... замоли Хегелово друштво из Београда да се оно прихвати бар палијативног извршавања тога задатка... „Хегелово друштво је организовало научни скуп и објавило зборник радова. Професор др Андрија Б. К. Стојковић, сачувао је сву преписку и документацију коју је послао некадашњем секретару „Светозаревих сусрета“, сугеришући да се приложи постојећој архиви. Ово, нажалост, није учињено јер је та грађа, вероватно, заувек нестала. Иначе, на скупу је поднето 27 реферата и то 14 учесника из Београда, 3 из Загреба, по 2 из Москве, Сарајева, Крагујевца и Светозарева и по 1 из Новог Сада и Вараждина.

2007.

Покушај Хегеловог друштва о редовном бављењу Светозаревим делом, поредећи његово и садашње време, није био довољно снажан да измени одлуку Скупштине општине о „гашењу“ „Светозаревих сусрета“. Уследила је дуга пауза, све до 22. септембра 2007. године, када је организован бројчано скроман, али доста садржајан научни скуп, којим се у много чему почињало из почетка, али је у великој мери користио традицију некадашњих „Светозаревих сусрета“. Скуп

је организовао „Београдски форум за свет равноправних“ у сарадњи са огранком из Јагодине.

Договорено је да се штампа Зборник радова, а изабран је и Савет, па је следио закључак о обнови „Светозаревих сусрета“. Може се рећи да је ово био трећи рођендан ове манифестације. Питање је да ли ће бити и успешан.

КРИЗА ПОСТОЈАЊА ИЛИ ПОЛИТИЧКА ИГРА

После само 5 година постојања, које су у јавности оцењене као врло успешне, ненадано и наоко без реалног разлога, поједини чланови Савета и Извршног одбора „Светозаревих сусрета“, који су били представници републичких органа, почели су да инсистирају на неопходности да ова манифестација добије „још већи друштвени значај“ и да се њени програми остварују и у свим градовима у којима је живео Светозар Марковић. Пошто је у том смислу већ постојала редовна сарадња са Крагујевцем, Новим Садам, наравно и Београдом, преостало је да се иста успостави и са Зајечаром, као Светозаревим родним крајем.

Треба подвући да су „Светозареви сусрети“ постајали занимљиви нарочито за научне кругове, односно факултете друштвених наука, из свих крајева тадашње Југославије. На њима су се сусретали и размењивали теоријске ставове и они који се до тада чак нису ни познавали. У самој општини Светозарево није било никаквих критика, ни уочљивих тешкоћа у остваривању појединих програма.

Први пут се експлицитно захтева успостављање са Зајечаром на седници Извршног одбора у априлу 1979. године, а затим и на седници која је одржана крајем октобра 1980. године. Из званичног записника се може прочитати да су већ неколико година вођени разговори између представника две општине (али нема података о садржају) па „данас треба усвојити закључке о којима би се Зајечар изјаснио“. Присутни чланови извршног одбора предложили су да се та сарадња одвија у културно-уметничким оквирима, али да научни скуп треба и даље да се организује искључиво у Светозареву. „Ми смо се већ припремили за 1981. годину, а Зајечарци нису ни данас дошли на разговор о томе, у коме би се граду и који садржаји реализовали. Финансијска средства не могу да буду главни мотив за сарадњу. „Сусрети“ нису лако достигли овај ниво и не смемо дозволити да се (олако) компромитују. Члан Извршног одбора из Београда, имао је понешто другачије мишљење: „Ја сам и раније био укључен у разговор о сарадњи. Република је за-

интересована да се све одвија уз координацију Републичке конференције ССРН...Већ су прошле 2 године. Из Зајечара желе сарадњу, али на р а в н о п р а в н о ј (подвукао Р. З.)основи... Ви већ имате све услове, које Зајечар неће ускоро моћи да постигне..."

Савет „Светозаревих сусрета“, крајем исте године био је одређенији: прихвата се реорганизација и учешће Зајечара у свим садржајима. Потребно је прецизно утврдити међусобна права и обавезе, прилагодити нормативна акта „Сусрета“ новим условима, изабрати нове органе, али да секретар остане исти. Свака заједница треба да финансира оне садржаје који се организују на њеној територији. О свему обавестити Републичку конференцију ССРН и уз њено учешће довршити разговор.

Поново следи пауза (очигледно је да се разговарало, али изван званичних органа Скупштине општине Светозарево и „Светозаревих сусрета“) од скоро 10 месеци. Наиме, званичан састанак, који је одржан у паузи научног скупа 1981године, карактерише се присуством највиших представника власти. Тада Зајечарци самокритички констатују да су закаснили у заузимању ставова о понуђеним облицима сарадње. „Ви сте нам још пролетос доставили нацрте самоуправних аката, наш је чврст став и наш интерес да се у то укључимо, иако не можемо да прихватимо неке одредбе (финансирање програма по 50 процената, Р. З.)...пре овога Зајечар и Светозарево нису имали ближу културну или привредну сарадњу...Зајечар с н о с и (подвукао Р. З.) део кривице што до сада није усвојен текст Самоуправног споразума о заједништву у програмима „Светозаревих сусрета“. За ово треба имати и разумевања јер смо свесни да је објективно тешко један већ разрађен и квалитетан посао п р е н о с и т и (подвукао Р. З.) у другу средину, као што је објективно тешко неким људима у Зајечару да с х в а т е (подвукао Р. З.) шта су и шта значе „Светозареви сусрети“. Закључак са разговора био је да друштвено-политичка заједница Зајечара достави Општинској конференцији ССРН Светозарево своје виђење у остваривању програма, са конкретним предлозима, укључујући и начине финансирања и организацију посла. Уколико то не учини у року од 15 дана, сматраће се да је одустала и освему обавестити РКССРН Србије.

Одговор, односно предлози нису никада стигли. Као што је неколико године било актуелно ово питање, исто тако је нагло престало да буде предмет интересовања. Из приватног разговора са већ цитираним чланом Извршног одбора „Светозаревих сусрета“(из Београда) сазнали смо да су кључни проблеми за укључивање заје-

чараца у реализовање програма ове манифестације били помањкање финансијских средстава и вођење стручних послова.

Из наведених разлога „Светозареви сусрети“ су кренули самостално у остваривање својих програма и у 1982години.

ФИНАНСИЈКО ПОСЛОВАЊЕ

У време „социјалистичког самоуправног друштва“ (чини се данас још више) разне организације и удружења (грађана) у јавности су истичале свој рад, настојале да о томе пишу новине и обавештава телевизија. Истовремено су настојали да се скрене пажња од трошкова, јер „обичном свету“ који тешко зарађује и још теже живи никада нису били симпатични они који троше „народне паре“. Финансијске послове „Светозаревих сусрета“ водила је служба Радничког универзитета, која је имала интерес да сваки приход и расход јавно прикаже, јер је радила „по учинку“, па су подаци који следе тачни. Неће се, наравно приказивати целокупно финансијско пословање „Светозаревих сусрета“, него само за неколико година, што би могло корисно да послужи за нека поређења и економске анализе.

У првој години све послове водила је Општинска конференција ССРН Светозарева, па не постоје подаци о трошковима. У 1976. години приходи су износили 346000 динара (од Заједнице културе 80000 динара; Скупштине општине 236000 и Клуба самоуправљача 30000 динара), а расходи 402215 динара. Најзначајније ставке у расходима биле су: дневнице и путни трошкови учесника, 38436 динара; штампање зборника радова, 60000 динара; надокнаде за две изложбене поставне 59460 динара; трошкови репрезентације, 37939 динара; гостовање позоришне представе, 20000 динара; док је за канцеларијски материјал утрошено 33855 динара, за ауторски хонолар 23100 динара и бруто лични доходак секретара (за 4 месеца) 34403 динара. Мањак расхода од 56215 динара надокнађен је "повериоцима" у наредној години.

У 1977. години, приходи су били 489850 динара. Толико су износили и расходи. Међу расходима доминирали су: припрема и организовање трибине, 20000, динара; научни скуп, 182000 динара (дневнице учесника 31050, путни трошкови 11750, ауторска права референата по 1500, односно 42000 укупно, заједнички ручак 19700 динара), штампање зборника радова, 72680 динара; штампање позивница и плаката, 7500 динара; материјални трошкови 27500 динара и нето лични доходак 84000 динара.

За финансирање „Светозаревих сусрета“ у 1981. години СО Светозарево издвојила је 1145000 динара, док су сопствени приходи били 16980 динара. Карактеристични расходи били су: расписивање конкурса и награде ученицима, 9500; 50 посто учешћа у финансирању Библиографије 55000 динара; организација и рад трибине 16000 динара; рад научног скупа 333000 динара (ауторски хонорари 133000 динара; дневнице 45000 динара; путни трошкови учесника и гостију 28500 динара и сл.); припрема за штампање две књиге (аванси и слично) 257480 динара; лични дохоци (за 1 и 0,50 радника) 380000 динара и режијски трошкови, 72000 динара.

Најзад, наводимо и податке за 1982. годину у којој је забележен редак пример: приходи су били већи од расхода. Сва средства обезбедила је Скупштина општине, у укупном износу од 1345000 динара. Од расхода занимљиви су: организација трибине 55000; финансирање изложбе 55000; штампање зборника 280000 динара; материјални, режијски трошкови и поштанске услуге, 242000 динара (вишак прихода над расходима 252000 динара урачунат је у послове за наредну годину).

НАСТАВАК ИЛИ (КОНАЧАН) КРАЈ

Очигледно је да данас недостају теоријске расправе о есенцијалним друштвеним питањима. Све се своди на „специјализацију“, на „стручност“, како би се постало „експерт“ у одређеном послу. Занемаривање теоријског знања и теоријског мишљења, јер се теорија не шити с постојећим, напротив, она га чињеницама подрива и, пре или касније, превазилази. Ову једноставну чињеницу научиле су све класе и сви друштвени слојеви. Зато је владајућим, тј. Управљачким „сталежима“ сувишна и, могло би се рећи, опасна, теорија, јер је она к р и т и ч к а мисао о њиховој владавини. Ово би могло да буде најрационалнији разлог за опстанак „Светозаревих сусрета“. У науци се мора тежити истини и мудрости, у противном, то није наука. Зато треба поштовати драгоцено наслеђе Светозара Марковића и његових следбеника и критички га користити, да би се кренуло даље—и у науци и у пракси. Оставимо идеолошка навијања и препуцавања. Манимо се, напokon, свођења његовог рада на публицистичко деловање. Не можемо одустати од учешћа у осмишљавању будућности. То није својствено ни једном друштву, чак ни на локалном нивоу. Не можемо бити пуки посматрачи и објекти издробљени у жрвњу глобализма, који малим народима не оставља ни избора за самосталну будућност. Звучи „неевропски“,

али је тачно не само данас, него одувек, откада постоје јаки и слаби. Сетимо се, наново, Светозаревих речи: „да сваки народ уређује свој живот како му најумесније буде“. Постоји ли праведнији и хуманији захтев? Глобалисти поручују и раде супротно: добро је оно што они замисле и нареду, а нејакима прете даљом атомизацијом уколико не слушају. У ствари, уништавају њихову снагу и разједињују их како би лакше и дуже владали. У таквим околностима мора се на сваки могући начин (па и науком) бранити национална и социјална правда и слобода.

„Светозареви сусрети“ могли би и практично да допринесу (коначном) завршетку објављивања сабраних дела Светозара Марковића. Тај посао траје око 45 година (од објављивања изабраних дела) и десетак последњих није се много учинило. Да ли су идеологије и политиканства надвладале и снагу Српске академије која ни у догледно време неће завршити овај значајан културолошки подухват. „Сусрети“, би могли да суделују у трошковима за објављивање бар једног тома, али и да учествују у прикупљању неколико Светозаревих радова који се налазе у старим (и помало заборављеним) часописима у Европи, како би се могли да објаве и на српском језику. Коначно, остао је недовршен један посао од пре десетак година, а то је објављивање зборника радова са научног скупа „Светозар Марковић и еманципација посла“.

Не би требало занемарити ни још један особен задатак који очекује (обновљене) „Светозареви сусрети“. Ради се о критичком објављивању дискусија са свих научних скупова. Иако су се научне расправе одвијале у време „комунистичког једноумља“, биле су врло инспиративне и слободније, него што можемо да претпоставимо. Била је то крика многих слабости југословенског друштва, које су се испољавале у свим областима друштвеног живота.

Када бисмо утврдили идеје за које су се залагали учесници на тадашњим научним скуповима са њиховим данашњим ставовима, уочили бисмо неверовант обрте и у њиховом мишљењу. Опет се драстично потврдио вековима понављани парадокс да је политика битно променила науку и смисао ангажовања научника, дакле зрелих (а требало би бити) и мудрих људи, а да они при томе нису ништа променили у практичном политичком деловању. Наука се поново компромитовала и као слушкиња свакодневне, често врло приземне, свакодневне политике „извукла дебљи крај“.

Зато и данас у Светозаревој (иако знатно измењеној) земљи Србији неминовно поставља оно његово чувено питање: како доћи до циља,

шта учинити да нестане она тескоба о којој научници све више говоре.

Данашња политичка неслога политичких странака и њихових вођа и нескривено стављање у вазалску зависност од „атомизатора“ Србије (који крајње цинично понављају да настоје да створе нову државу на делу њене територије из пријатељских побуда и најбољих жеља нашем народу), враћа ову земљу много деценија у суноврат и разбија ионако слабашну народну снагу. Неки што пре желе "у свет", а домовина им је тамо где чувају своје богатство, други бескрајно понављају да то води у пропаст, а трећи критикују и прве и друге – и ништа не чине да до бољитка дође.

„Светозареви сусрети“ би могли да бар у неким регионалним оквирима почну да „лече невидеће“, чак и да неке „преваспитају“, како би на начин разазнали да завојевачи немају свој људски лик, а још мање да покоренима нуде слободу и изградњу друштва по мери човека.

Radojica Zirojević, professor
Jagodina

Summary

SVETOZAR'S MEETINGS
(a short history of manifestation)

The paper contains and treats all of the important facts about one significant cultural manifestation, which was existing in Svetozarevo (previous name of Jagodina), in the period between first half of 70's and the end of 80's in the XX century. The named manifestation consisted of various performances and round tables with themes, mostly about life and work of Svetozar Marković, the most important serbian theoretician of socialism in XIX century.

Also, the paper is about all relevant problems which appeared in process of organisation of the „Meetings“, and finally, about all of the reasons for definitive breaking the manifestation